

ПРО ПІДГОТОВКУ ПІДРУЧНИКІВ ТА НАВЧАЛЬНИХ ПОСІБНИКІВ КУРСУ «ОСНОВИ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

О.В. Іващенко

Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди

Постановка проблеми. На сьогоднішній день є дві проблеми: доступність підручників і їх якість. Нажаль, проведене анкетування свідчить, що 88% студентів не забезпечені навчальною літературою. Крім цього Міністерство освіти і науки України звертає увагу на низький рівень підготовлених до друку підручників і навчальних посібників, на їх великий обсяг, використання цілих розділів з інших видань, погану структуру поданого матеріалу. Рекомендується ректорам вищих навчальних закладів посилити контроль за якістю підготовки навчальних видань, встановити обсяг відповідно до норми 1 кредит — 8 др. арк.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами. Робота виконана у відповідності з планом наукових досліджень Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди за темою «Методологія і методика викладання спеціальних дисциплін у педвузі та загальноосвітній школі».

Мета дослідження — проаналізувати навчальну літературу курсу «Основи науково-дослідної діяльності».

Методи дослідження. В роботі використовувалися історико-ретроспективний, системно-структурний методи для характеристики навчально-методичної літератури курсу «Основи науково-дослідної діяльності».

Результати дослідження і їх обговорення. Розглянемо забезпечення навчальною літературою курсу «Основи наукових досліджень». Аналіз навчальної літератури з курсу «ОНД» свідчить, що останнім часом вийшло 9 найменувань підручників, навчальних посібників загальним накладом 7 тис. примірників.

Лідером в цій галузі є підручник В.М. Шейко, Н.М. Кушнарєнко «Організація та методика науково-дослідницької діяльності», який за чотири роки чотири рази перевидався. Підручник добре структурований, з усіх сторін характеризує науково-дослідну діяльність. Особливістю його є те, що теоретичний матеріал підкріплюється розділами, які містять рекомендації щодо практичного застосування вивченого матеріалу. Список рекомендованої літератури відображає стан вивченості проблеми. Вивчення додаткової літератури спрямовується на отримання більш глибоких знань. Аналіз посібників за структурою подання матеріалу показав, що з дев'яти навчальних видань тільки два містять контрольні питання до розділів, лише одне видання — слов-

ник термінів, одне видання — тестові завдання, одне видання — літературу до розділів, і жодна з книжок не має предметного покажчика.

Отже, сучасний посібник повинен мати такі елементи:

- основний матеріал;
- питання до основного матеріалу;
- додаткові завдання;
- словник термінів;
- список рекомендованої літератури;
- предметний покажчик.

При підготовці навчальних посібників необхідно орієнтуватися на те, що сприйняття основного матеріалу оптимізується, якщо він дозується порціями по 17 рядків (1200—1800 знаків) на окремий підрозділ (на окрему думку).

Питання до основного матеріалу ставляться так, щоб відповідь на них можна було знайти як в основному тексті, так і при вивченні рекомендованої літератури.

Додаткові завдання націлюють на розвиток творчості, стимулюють пізнавальну активність студентів.

Словник термінів (глосарій) допомагає отримати довідкову інформацію, дає можливість зрозуміти трактування терміну.

Список рекомендованої літератури включає видання які розширюють уявлення про предмет вивчення, а також матеріали ілюстративного характеру.

Предметний покажчик невід'ємний атрибут добре структурованого навчального видання, допомагає швидко знаходити необхідну інформацію, робить книжку зручною у користуванні.

Методика підготовки та оформлення публікацій до видання. Публікація будь-яких матеріалів є індивідуальною справою автора. Стиль і методика їх підготовки залежить від творчості та задуму автора, власного розуміння проблеми. При цьому можуть використовуватись різні методичні прийоми викладу матеріалу, зокрема:

- 1) послідовний;
- 2) цілісний (з наступною обробкою кожної частини, розділу);
- 3) вибірковий (розділи пишуться окремо).

Послідовний виклад матеріалу логічно зумовлює схему підготовки публікації: ідея (задум), план, відбір матеріалу; групування, його систематизація, редагування.

Тут дотримуються послідовності викладу матеріалу, виключено повтор, але звичайно, є

№	Назва	Контрольні питання	Додаткові завдання	Література до розділів	Предметний покажчик	Словник термінів
1	<i>Баскаков А.Я., Туленков Н.В.</i> Методология научного исследования. — К.: МАУП, 2002. — 216 с. тираж — 3000.	—	—	—	—	—
2	<i>Ковальчук В.В., Моїсєєв Л.М.</i> Основи наукових досліджень: Навчальний посібник. — 2-е вид., перероблене і доповнене. — К.: ВД «Професіонал», 2004. — 216 с. Тираж — 1000	—	—	—	—	—
3	<i>Крушельницька О.В.</i> Методология і організація наукових досліджень. — К.: Кондор, 2003. — 192 с.	—	—	—	—	—
4	<i>Кушнарєнко Н.М., Удалова В.К.</i> Наукова обробка документів: Підручник. — 2-ге вид., випр. і доп. — К.: Знання, 2004. — 331 с.	+	—	+	—	—
5	<i>Рудницька О.П., Болгарський А.Г., Свистельнікова Т.Ю.</i> Основи педагогічних досліджень. — К.: 1998. — 144 с. Тираж — 500	—	—	—	—	—
6	<i>Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М.</i> Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: Знання-Прес, 2002. — 295 с.	—	—	—	—	—
7	<i>Цехмістрова Г.С.</i> Основи наукових досліджень: Навчальний посібник. — К.: ВД «Слово», 2003. — 240 с. Тираж — 1000	+	+	—	—	+
8	<i>Ядов В.А.</i> Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности. — М.: «Добросвет», 1999. — 596 с. — Тираж — 3000	—	—	+	—	—
9	<i>Ашмарин Б.А.</i> Теория и методика педагогических исследований в физическом воспитании. — М.: «Физкультура и спорт», 1978. — 223 с.	—	—	—	—	—

зайві витрати часу на послідовне опрацювання інформації.

Цілісний спосіб — це написання всієї праці в чорновому варіанті, а потім обробка її в частинах і деталях, внесення доповнень, виправлень. Тут економиться час, але є небезпека порушення послідовності викладу матеріалу.

Вибірковий виклад матеріалу часто використовуються дослідниками так, як їм зручно. При цьому важливим є доведення кожного розділу до кінцевого результату, щоб при об'єднанні розділів в цілому матеріал був готовий до видання.

У процесі написання наукової праці умовно виділяють декілька етапів: формування задуму і складання попереднього плану; відбір і підготовка матеріалів, групування їх та опрацювання рукопису.

На першому етапі задуму формується мета даної роботи, на яке коло читачів вона розрахо-

вана, які матеріали в ній подавати; передбачається повнота і ґрунтовність викладу; теоретичне та практичне спрямування; які ілюстративні матеріали необхідні для розкриття її змісту. Визначається попередня назва праці, яку потім можна корегувати.

Бажано зразу ж скласти план роботи або план-проспект, який вимагають видавництва.

План-проспект відбиває задум праці і відтворює структуру майбутньої публікації.

Відбір і підготовка матеріалів пов'язані з ретельним добром вихідного матеріалу в будь-якій послідовності, окремими частинами, тобто все те, що знадобиться на наступних етапах роботи над рукописом.

Наступний етап передбачає групування матеріалів за попереднім планом-проспектом і паралельно визначається рубрикація праці, тобто поділ її на логічно підпорядковані елементи-

частини, розділи, підрозділи, пункти, інакше створення чорнового макета праці.

При опрацюванні рукопису уточнюються його зміст, оцінюються висновки, логічність і послідовність викладу матеріалу, відповідність назв роботи та її розділів змісту, викладеному в них, перевіряється аргументованість основних положень, новизна теоретична і практична значущість роботи.

Досить важливим в підготовці білового рукопису є оформлення його та літературна правка.

Після написання тексту автор практично і принципово його оцінює: кожний висновок, формули, таблиці, окремі речення перечитуються, перевіряються висновки, аргументи, факти, теоретична і практична значущість матеріалу публікації.

Аналізується правильність оформлення рукопису: літературні джерела, цитати.

Підготовлений для передачі у видавництво, рукопис має відповідати певним вимогам, зумовленим процесом його подальшої підготовки до друку. В зведеному вигляді вони мають бути такі:

- авторський текстовий оригінал (рукопис) включає в себе титульний аркуш, анотацію (а для наукових видань — реферат), основний текст, тексти довідкового характеру і додаткові тексти (покажчики, коментарі, примітки, додатки), бібліографічні списки, посилання, зміст;

- текст рукопису і всі матеріали до нього подавати у видавництво у двох примірниках;

- сторінки рукопису мають бути одного розміру (210x297 мм);

- матеріал друкувати ЕОМ малими літерами через два інтервали на одній стороні аркуша;

- в одному рядку має бути 60—65 знаків (рахуючи розділові знаки і пробіли між літерами), на одній сторінці суцільного тексту — 28—30 рядків;

- при визначенні обсягу рукопису необхідно виходити з того, що в одному авторському аркуші налічується 40 000 знаків;

- поля сторінок оригіналу мають бути: ліві — не менше 20 мм, верхні — 20, праві — 10, нижні — 20;

- абзацний виступ має бути однаковим і орівнювати трьом ударам;

- усі заголовки і виділення в тексті друкувати малими літерами, заголовки відокремлювати від тексту згори і знизу прогалинами в три інтервали;

- посилання розміщуються в нижній частині сторінки, їх не переносять на наступну сторінку;

- у рукописі зазначають всі необхідні, на думку автора, виділення літер і частин тексту;

- чітко визначають підпорядкованість заголовків і підзаголовків;

- виправлення в рукописі дозволяються, але не більше п'яти на одній сторінці; вони можуть бути вдруковані або написані від руки чорним

чорнилом; зайві літери або слова можна зчистити, заклеїти або зафарбувати;

- сторінки рукопису послідовно нумеруються, починаючи з обкладинки і до останньої сторінки, в правому верхньому куті — простим олівцем; на титульному аркуші вказувати загальну кількість сторінок та ілюстрацій;

- рукопис підписується автором (співавторами) або редактором на титульному аркуші з зазначенням дати;

- ілюстративні матеріали виконуються чітко, у форматі, що забезпечує розуміння всіх деталей при можливому зменшенні зображення [8].

Згідно з наказом Міністерства освіти України № 70 від 02.06.98 р. підручникам, посібникам та іншій навчально-методичній літературі для вищих навчальних закладів надаються грифи, які встановлюють призначення, вид навчальної книги і зазначаються на титульній сторінці, а на звороті її вказується, ким і коли прийнято рішення про надання грифів.

Колегією Міністерства освіти і науки України надаються грифи:

- «Затверджено Міністерством освіти і науки України» — підручникам, що потребують перевидання;

- «Допущено Міністерством освіти і науки України» — підручникам і навчальним посібникам з дисциплін, передбачених галузевою компонентою державних стандартів вищої освіти.

Заступниками міністра освіти і науки України надається гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» — навчальним посібникам з дисциплін, передбачених компонентою вищого навчального закладу, державних стандартів вищої освіти, словникам, довідникам.

Рукописи, яким надані грифи, вносяться до видавничих планів.

Висновки

1. Підручники і навчальні посібники курсу «ОНД» не відповідають вимогам «гіпертексту», є незручними в користуванні.

2. Сучасний підручник, навчальний посібник повинен мати такі елементи: 1) основний матеріал; 2) питання до основного матеріалу; 3) додаткові завдання; 4) словник термінів; 5) список рекомендованої літератури; 6) предметний покажчик.

Перспективи проведення досліджень в даному напрямку. Обґрунтування вимог до підручників і навчальних посібників дасть можливість підвищити якість навчальної літератури, оптимізувати час навчання у вищих закладах освіти.

Література

1. Ашмарин Б.А. Теория и методика педагогических исследований в физическом воспитании. — М.: «Физкультура и спорт», 1978. — 223 с.

2. Баскаков А.Я., Туленков Н.В. Методология научного исследования. — К.: МАУП, 2002. — 216 с.
3. Ковальчук В.В., Моїсєєв Л.М. Основы научных исследований: Навчальний посібник. — 2-е вид., перероблене і доповнене. — К.: ВД «Професіонал», 2004. — 216 с.
4. Крушельницька О.В. Методология і організація наукових досліджень. — К.: Кондор, 2003. — 192 с.
5. Кушнарєнко Н.М., Удалова В.К. Наукова обробка документів: Підручник. — 2-ге вид., випр. і доп. — К.: Знання, 2004. — 331 с.
6. Рудницька О.П., Болгарський А.Г., Свистельнікова Т.Ю. Основи педагогічних досліджень. — К.: 1998. 144 с.
7. Цехмістрова Г.С. Основы научных исследований: Навчальний посібник. — К.: ВД «Слово», 2003. — 240 с.
8. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М., Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: Знання-Прес, 2002. — 295 с.
9. Ядов В.А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности. — М.: «Добросвет», 1999. — 596 с.

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди
Факультет фізичної культури
Кафедра ТМФВ

Інформаційне повідомлення

Шановні науковці, завідувачі кафедр фізичного виховання,
декани факультетів фізичної культури!

8—9 грудня 2005 року

в Харківському національному педагогічному університеті
ім. Г.С. Сковороди відбудеться наукова конференція

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ»

Програма конференції передбачає обговорення таких питань, як:

- проблеми фізкультурної освіти в Україні;
- проблеми юнацького спорту;
- проблеми олімпійського і професійного спорту;
- філософські, історичні, соціологічні та правові аспекти фізичної культури;
- педагогічні умови фізичного виховання різних груп населення;
- проблеми фізичного виховання школярів;
- рекреація і спорт для всіх.

До участі в конференції запрошуються викладачі навчальних закладів, вчені, молоді науковці. Для включення у програму конференції необхідно **до 15 червня 2005 року** надіслати тези доповіді в обсязі 2 сторінок і матеріали доповіді (стаття) — 6 сторінок, а також дискету з набраним текстом. Вимоги до статті:

1. Стаття подається в двох роздрукованих примірниках і на дискеті у вигляді текстового файлу.
2. Рукопис підписується всіма авторами.
3. Статті подаються у форматі **Microsoft Word 6,0/98** або ***.rtf**. Ім'я файлу (**латинськими** буквами) повинно відповідати прізвищу першого автора. Весь матеріал статті повинен міститися в одному файлі.
4. Текст статті повинен бути набраним через 1,5 інтервалу, шрифт «Times New Roman Cyr», кегль 14; поля: верхнє, нижнє, лівє — 2,5 см, правє 1,5 см (30 рядків по 60—64 символів). Малюнки підготовлені у форматі ***.tif** чи **Corel Draw 4,0/8,0**. Таблиці повинні мати вертикальну орієнтацію і побудовані за допомогою майстра таблиць редактора Word. Формули підготовлені в редакторі формул MS Equation2.0.
5. Статті пишуться за схемою: назва статті, автори (ім'я, по батькові, прізвище), ... університет (інститут, академія), вступ (постановка проблеми, аналіз публікацій, зв'язок роботи з науковими програмами), мета дослідження, методика дослідження, результати дослідження та їх обговорення, висновки, література (не більше 6); резюме і ключові слова (**українською і англійською мовами**).
6. Стаття повинна бути написана українською мовою і вичитана авторами.
7. Разом зі статтею подаються **авторська довідка** (тема виступу, прізвище, ім'я, по-батькові, назва навчального закладу, посада, науковий ступінь, звання, точна адреса, телефон, електронна адреса) і **конверт з маркою зі зворотною адресою**.
8. Матеріали конференції (тези) будуть надруковані у збірнику наукових праць до початку роботи конференції, матеріали доповіді — у фаховому журналі «Теорія та методика фізичного виховання» у № 1, 2 2006 року.

Реєстраційний внесок складає 60 грн.

Просимо підтвердити Вашу участь в роботі конференції **не пізніше 1 листопада 2005 року**.

Матеріали направляти за адресою: 61003 Харків, а/с 10947. Оргкомітет конференції. Худолію Олегу Миколайовичу, або електронною поштою **e-mail: ovc@ovc.kharkov.ua** з поміткою «матеріали конференції».

Адреса оргкомітету: 61003 Харків, пл. Конституції, 18. Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди. Факультет фізичної культури. Кафедра ТМФВ. Худолій Олег Миколайович, зав. кафедри ТМФВ, голова оргкомітету. Телефон для довідок: 057-731-23-64.